

The Impact of Captivity and Migration on Urartian Culture and Art

Maryam Dara¹

This paper is dedicated to Professor Alireza HeJabri Nobari. The author learned a lot from him and appreciates his help and support.

Abstract

Urartians ruled on the region of Van, Sevan and Urmia Lakes ca. 9th to 7th centuries BC. There are several remaining as archaeological and written documents from Urartian as royal inscriptions, tablets, bullae, ceramics and inscribed metals. Additionally, there are everyday inscriptions, orders and ordinary people messages discovered from the Urartian sites. These pieces of information could offer better perception of the Urartians. Their art could be studied more from the metalworking. Their art was affected by the other cultures and at the same time affected them. Military campaigns, travels, marriage, employing, captivity, migration, and other results caused this exchange. According to the Urartian royal inscriptions Urartians did not slaughter everybody in the newly-conquered regions. They moved too many people as captives and work forces and obliged them to emigrate to the Urartian cities. These people brought their cultural and artistic aspects and effected the Urartian art. These massive migrations of the captives are mentioned in the royal inscriptions with great numbers which could be the magnification of the kings. The captives included thousands of men, women, children and soldiers. These people were used as workers in constructions and productions. It is the aim of this paper to study the impact of this migration of the captives on Urartian art and culture.

Keywords: Urartu; Captives; Migration; Affecting and Being Affected.

¹ Assistant Professor of Research Institute of Cultural Heritage & Tourism, Tehran, Iran. maryam_dara@yahoo.com

Article info: Received: 2 April 2024 | Accepted: 2 June 2024 | Published: 1 July 2024

Citation: Dara, Maryam. (2024). "The Impact of Captivity and Migration on Urartian Culture and Art". *Caspian*, Vol. 1 (2): 105-117.

<https://doi.org/10.22034/cj.2024.488266.1011>

Introduction

Urartians mentioned the great number of the captives in the newly-conquered regions to be moved to their cities in the royal inscriptions. These people brought their art and culture with themselves to the new lands. They also were affected by the Urartians.

Scholars as Çilingiroğlu (1983) and Grekyan (2013-2014) studied this captivity but still their effects are challenging. It is the aim of this paper to study the impact of the massive migration on Urartian art and culture.

Discussion

Urartian borders developed since the coregency of Išpuini and Minua. The captives to be emigrated were mentioned in their inscriptions since as Salvini, 2008: A 5-2; A3-F3. These numbers seem to be magnified (Grekyan, 2018: 144). Grekyan estimated 630000 captives in the royal inscriptions but there also are inscriptions only naming men and women and children without the number. He also estimated them as nearly 200000 people. The number of women and children are more therefore it comes to mind that men were killed more than women and children through Urartian campaigns (Grekyan, 2017: 68) for different purposes. There also were soldiers who were killed and captivated in the military campaigns. Therefore, women and children played crucial role in the Urartian economy (Grekyan, 2018: 145-150).

According to Çilingiroğlu (1983: 319-323) the migration was taken place due to political and economic reasons. Additionally, controlling newly conquered regions people, employing them in the

army and using them in the construction projects was the ultimate aim of the Urartians. According to Burney (1972: 180) and Çifçi & Graves (2013: 200-205) lack of water and supplies could be caused by the growing population. According to Grekyan (2013-2014: 77), Rusa II constructed cities due to ecological and economic reasons. Minua's efforts for hydraulic constructions as well could be due to the same reasons (Çifçi & Graves, 2013: 194).

The reason for Rusa II's invention of Bone Rooms in Bastam, Karmir-blur and Toprakkale is still unknown and challenging. Scholars as Kroll (1984: 165-16) suggested them as the warehouses for meat although Piotrofsky (1969: 15), Zimansky (1979: 55; 1988: 107) and Grekyan's (2013-2014: 73) comments are different. The author suggests this massive number of bones could belong to the animals which meat were used for the population and the bones were safeguarded for a still unknown reason.

The similarities between the different cultures and arts took place in antiquity and caused by military campaigns, trades, marriage, migration, employment, travels and transporting and export of the artifacts. Some of the effects on the Urartian art and culture caused by the migrants and captives. Rock-cut tombs, architectural aspects, rock niches, writing systems and metalworking are of examples.

Urartian art is usually compared with Assyria (Frankfort, 1954: 102-186; Mal-lowan, 1966: 428-431; Azarpay, 1968: 18, 21; Kendall, 1977: 32; Calmeyer, 1991: 313; Curtis, 2007: 180; Reade, 2019: 443). According to Azarpey (1968: 18, 21) it is possible that Assyrian craftsmen worked for

Urartu or Assyrian artifacts were brought to Urartu.

Also, Urartian artifacts were compared with Hittite, Mitani's, Transcaucasian, Saka's, Achaemenid's, Etruscan, Phoenician, Median, Aramaic, Kalma-kare and Ziwiye metalworking.

Even the Assyrian spies are believed to have the role of cultural and artistic exchanges (Reade, 2019: 452) since Sarduri I.

The author believes that the different motives and figures in the Urartian art should be compared separately with their similar ones in different cultures. Hittite and Assyrian lions are very similar to Urartian lions. But the bulls are rather different. Deities riding the animals

in Assyria and Urartu although similar are different in their outfits, animals and weapons.

Conclusion

Urartians mentioned captives and migrants of military campaigns in their royal inscriptions. These people along with other reasons as marriage, travel and employment effected Urartian art, technology and culture. Also transporting artifacts in the region affected Urartian art. It is also possible that craftsmen worked or were instructed in other lands. But among all the migration of thousands of people were of most significant reason to affect the Urartian art.

پښتونستان د علومو او انساني مطالعاتو مرکز
پرتال جامع علوم انساني

تأثیر اسارت و کوچ دادن مردم در فرهنگ و هنر اورارتو

مریم دارا¹

این مقاله به استاد بزرگوار، جناب آقای دکتر علیرضا هژبری نوبری تقدیم می‌شود. نگارنده از استاد بسیار آموخته و سپاسگزار زحمات و دلسوزی اوست و برای استاد تدرستی، پیروزی و بهروزی آرزومند است.

چکیده

اورارتوها در حدود سده‌های نهم تا هفتم پم در حوالی دریاچه وان، سوان و ارومیه حکومت می‌کردند. از آنها شواهد باستان‌شناختی و اسناد مکتوب همچون کتیبه‌های شاهی بر سنگ، لوح، گوی و فلز و همچنین کتیبه‌های روزمره و فرمان‌ها، نامه‌ها یا نبشته‌هایی از سوی افرادی به‌جز شاه بر لوح، گوی و سفال به‌دست آمده است. هنر، فرهنگ، باور، سیاست و زندگی در زمان اورارتوها را با توجه به اسناد مذکور می‌توان تا حدودی شناسایی و پژوهش کرد. هنر اورارتوها را نیز می‌توان از روی اشیایی که از محوطه‌های اورارتویی به‌دست آمده مطالعه کرد. هنر اورارتو هم تحت‌تأثیر اقوام دیگر بود و هم بر آنها تأثیر گذاشته است. این تأثیرها حاصل نبرد، سفر، ازدواج، استخدام، و مهاجرت یا کوچ مردم میان اورارتوها و سایر اقوام و مناطق هستند. براساس کتیبه‌های شاهی اورارتویی می‌دانیم که مردم مناطقی که شاهان اورارتو بر آن غلبه می‌کردند همگی کشته نمی‌شدند بلکه تعداد بسیاری از آن مردم به اسارت گرفته شده و به‌ویژه به شهرهای تازه‌تأسیس اورارتوها برده می‌شدند تا به‌عنوان نیروی کار در آن شهرها خدمت کنند. این کوچ دادن اجباری مردم موجب می‌شد هنر و فرهنگ مردم از جایی به جایی انتقال یابد و این یکی از دلایلی است که فرهنگ و هنر اورارتو از مناطق دیگر تأثیر پذیرفته است. اسارت و کوچ دادن مردم در میان کتیبه‌های بسیاری از شاهان اورارتویی با ذکر اعداد و ارقام نیز قابل مشاهده است که البته گمان می‌رود این اعداد بیشتر به بزرگ‌نمایی شاهان می‌ماند تا واقعیتی که رخ داده است. در کتیبه‌های شاهی اورارتویی آمده که هزاران تن زن، مرد و کودک و همچنین تعداد کمتری سرباز به اسارت گرفته شده‌اند و از منطقه‌ای که به‌دست اورارتوها به‌تازگی فتح شده بود به شهری که شاه فرمان می‌داده منتقل می‌شدند. این اعداد بزرگ به‌نظر می‌رسد به‌منظور تکریم شاه بیش از حدی نگارش شده‌اند که واقعاً اسیر گرفته شده بودند. اما استفاده از این نیروی کار در ساخت‌وسازها و تولید اشیاء و آثار انکارناپذیر است. در این نوشته تلاش شده تا اسارت و کوچ دادن شدن تعداد فراوان مردم مناطق تازه‌فتح‌شده از سوی اورارتوها آورده و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آنها بر ساخت‌وساز، هنر و اقتصاد اورارتوها بررسی شود.

واژه‌های کلیدی: اورارتو، اسارت، کوچ کردن، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری.

¹ استادیار پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران. maryam_dara@yahoo.com

مشخصات مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱/۱۴ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۱۳ | تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۴/۱۱
استاد: دارا، مریم. (۱۴۰۳). "تأثیر اسارت و کوچ دادن مردم در فرهنگ و هنر اورارتو". کاسپی، سال ۱، شماره ۲: ۱۰۵-۱۱۷.

مقدمه

اورارتوها از حدود قرن نهم تا هفتم پم پادشاهی خود را در سرزمین‌های اطراف دریاچه‌های وان، ارومیه، سوان و چیلدیر گسترش دادند (Ziman-sky, 1985: 12). از این قوم آثار متعدد معماری، فلزکاری و سفال و کتیبه بر سطوح گوناگون برجای مانده است (Dara, 2021). این قوم غیر سامی و غیر هندواروپایی از شرق دریاچه وان شروع به گسترش پادشاهی خود کردند و در طول حکومت خود با اقوام قدرتمند منطقه مانند آشوری‌ها و سکاها مبارزه کردند.

اورارتوها در نوشته‌های خود بارها به اسیرگرفتن از مناطق تازه فتح شده و جابه‌جایی مردم اشاراتی داشتند و از آنان بیشتر به‌عنوان نیروی کار استفاده می‌کردند. این جابه‌جایی‌ها بر مناطقی که به آنجا مهاجرت می‌کردند تأثیرگذار بود و مردم با خود فرهنگی را به مناطق اورارتویی می‌آوردند که در حوزه‌های مختلف قابل مشاهده است.

از جمله پژوهشگرانی که در این حوزه مطالعاتی داشتند به چیلینگیرواقلو (1983) و گرکیان (-2013؛ 2014؛ 2017؛ 2018) و دارا (۱۴۰۱) می‌توان اشاره کرد. این پرسش هنوز مطرح است که چه اقوامی بر اورارتوها تأثیر داشتند چون این احتمال وجود دارد که این تأثیرات از راه‌های مختلف از جمله اسارت و کوچ مردمان بوده است.

در این نوشته تلاش شده به روش کتابخانه‌ای بررسی شود که اسرایی که اورارتوها می‌گرفتند چه تأثیری بر اورارتوها، فرهنگ و هنرشان داشتند.

اسارت و انتقال مردم مناطق تازه‌فتح شده

از زمان پادشاهی مشترک ایشپوئینی و مینوا در حدود ۸۲۰ تا ۸۱۰ پم لشکرکشی‌های اورارتوها گسترده‌تر و بیشتر شد و در کتیبه‌های اورارتویی آورده شده که مردم مناطقی که فتح می‌کردند به اسارت گرفته شده و برده می‌شدند.

درواقع اورارتوها در مناطقی که بر آنها پیروز می‌شدند یا کشتار انجام می‌دادند (Grekyan, 2018: 145-156) جمعیت بسیار زیادی از مرد، زن و کودک را به جایی دیگر منتقل می‌کردند و در کتیبه‌های بسیاری از این موضوع یاد شده است (مانند (Salvini, 2008: A 5-2; A3-F3). البته گاهی تعداد بسیار زیاد این اسیران به‌نظر بزرگ‌نمایی شاه بوده است (Grekyan, 2018: 144).

گرکیان حدود ۶۳۰ هزار نفر اسیر را براساس کتیبه‌های اورارتویی تخمین زده است. البته در بسیاری از کتیبه‌ها تعداد اسیران ذکر نشده و فقط گفته شده که مردان و زنان و کودکان را پس از اینکه شهری را گرفته و ویران کرده یا آتش زدند گرفتند. این افراد را نیز گرکیان حدود ۲۰۰ هزار نفر تخمین زده که تعداد کل اسیران بر این اساس به ۸۳۰ هزار نفر می‌رسد. البته در این کتیبه‌ها گفته شده که تعدادی را نیز کشته است که به‌احتمال بیشتر مردان بودند چون تعداد اسیران زن و کودک بیشتر است (Grekyan, 2017: 68). همچنین این اسیران مجزا از سربازان بودند که به اسارت گرفته می‌شدند و سربازان اندکی را زنده نگاه می‌داشتند. ظاهراً مردم عادی غیر جنگجو نقش نیروی کار را برای اورارتوها داشتند و تعداد مردان کمتری را شامل می‌شد. با اینکه تعداد زنان و کودکان به اسارت گرفته شده بیشتر بود، اقتصاد و ساخت‌وساز تا میزان بسیاری به آنها بستگی پیدا می‌کرد (Grekyan, 2018: 145-150).

به‌نظر چیلینگیرواقلو (1983: 319-323) کوچ دادن مردم به دلایل اقتصادی و سیاسی انجام می‌گرفت. او این دلایل را این‌گونه آورده است: کنترل مردم مناطق به‌منظور جلوگیری از شورش، خدمت کردن اسیران در سپاه اورارتو، نیروی کار برای ساخت‌وسازهای شاهان اورارتویی و اسکان مردمان در شهرهای جدید اورارتویی که این مورد اخیر موجب می‌شد مردم مناطق دیگر

هنر، فرهنگ و فناوری‌های خود را به مناطق جدید بیاوردند. طبیعی است که انتقال و اسکان هزاران مرد و زن و کودک برای اورارتوها بدون هزینه و زحمت نبوده است. به نظر برنی (1972: 180)، کمبود آب در مناطق اورارتویی می‌تواند ناشی از رشد جمعیت یا بارش کمتر باشد که شاه را ناچار به ساخت سازه‌های آبی می‌کرد. استقرارگاه‌هایی که برای اسکان این اسیران و حتی به دست خود آنها به عنوان نیروی کار ساخته می‌شد نیاز به تأمین آب و غذا برای معیشت داشتند (Çifçi & Graves, 2013: 200-205).

البته به نظر گرکیان (2013-2014: 70) شاید جابه‌جا کردن تعداد بسیاری از مردم مناطقی که اشغال می‌کردند به خاطر کم‌آبی نیز باشد. به نظر او (2013-2014: 77)، روسا دوم (حدود نیمه اول قرن هفتم پم) این شهرهای جدید و بزرگ متعددی را به دلیل خطر مبارزه با دشمنان نساخت چون اورارتوها در آن زمان با آشور و بقیه اقوام روابط به نسبت خوبی داشتند بلکه به دلایل اقتصادی و اکولوژی این کار را کرد؛ البته مینوا (810 تا حدود 780 پم) نیز به احتمال در پی ساخت‌وسازهای بسیار بوده و همچنین جمعیت فراوانی که در پی فتوحات جابه‌جا می‌شدند و از زمان شاهی مشترک او و پدرش آغاز شده بود نیاز به آب داشتند و شاید به دلیل کم‌آبی برخی مناطق آب را مهار و به مناطقی که لازم بود می‌رساند، بنابراین اورارتوها از زمان شاهی مینوا مخازن بزرگ آبی برای تأمین آب بیشتر ساختند (Çifçi & Graves, 2013: 194).

تأثیر مهاجرت و کوچ دادن اسیران

در دوران باستان شباهت‌هایی در آثار تمدن‌های گوناگون دیده می‌شود. این شباهت‌ها گاهی به دلیل تأثیرگذاری یکی از فرهنگی‌ها بر دیگری و گاه کاملاً اتفاقی است. در دنیای باستان اقوام و تمدن‌ها به روش‌های مختلف با یکدیگر ارتباط داشتند؛ از جمله نزاع، اسارت، تجارت، ازدواج، سفر، استخدام در سرزمینی دیگر و مهاجرت. این ارتباط‌ها موجب تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متقابل میان جنبه‌های مختلف زندگی و فرهنگ اقوام بود اورارتوها نیز با اقوام همسایه و غیر همسایه خود ارتباطاتی از انواعی که گفته شد داشتند. در اینجا به شباهت‌های فرهنگی و هنری اورارتو با سایر اقوام و نظرات گوناگون در این باره پرداخته می‌شود. این احتمال وجود دارد که پاره‌ای از

هنر، فرهنگ و فناوری‌های خود را به مناطق جدید بیاوردند.

طبیعی است که انتقال و اسکان هزاران مرد و زن و کودک برای اورارتوها بدون هزینه و زحمت نبوده است. به نظر برنی (1972: 180)، کمبود آب در مناطق اورارتویی می‌تواند ناشی از رشد جمعیت یا بارش کمتر باشد که شاه را ناچار به ساخت سازه‌های آبی می‌کرد. استقرارگاه‌هایی که برای اسکان این اسیران و حتی به دست خود آنها به عنوان نیروی کار ساخته می‌شد نیاز به تأمین آب و غذا برای معیشت داشتند (Çifçi & Graves, 2013: 200-205).

البته به نظر گرکیان (2013-2014: 70) شاید جابه‌جا کردن تعداد بسیاری از مردم مناطقی که اشغال می‌کردند به خاطر کم‌آبی نیز باشد. به نظر او (2013-2014: 77)، روسا دوم (حدود نیمه اول قرن هفتم پم) این شهرهای جدید و بزرگ متعددی را به دلیل خطر مبارزه با دشمنان نساخت چون اورارتوها در آن زمان با آشور و بقیه اقوام روابط به نسبت خوبی داشتند بلکه به دلایل اقتصادی و اکولوژی این کار را کرد؛ البته مینوا (810 تا حدود 780 پم) نیز به احتمال در پی ساخت‌وسازهای بسیار بوده و همچنین جمعیت فراوانی که در پی فتوحات جابه‌جا می‌شدند و از زمان شاهی مشترک او و پدرش آغاز شده بود نیاز به آب داشتند و شاید به دلیل کم‌آبی برخی مناطق آب را مهار و به مناطقی که لازم بود می‌رساند، بنابراین اورارتوها از زمان شاهی مینوا مخازن بزرگ آبی برای تأمین آب بیشتر ساختند (Çifçi & Graves, 2013: 194).

اورارتوها در زمان روسا دوم ابداعی به نام اتاق استخوان در برخی دژهای خود مانند بسطام، کارمیربلور و توپراک قلعه داشتند. در این اتاق‌ها تعداد فراوان اسکلت جانوری به دست آمده است. استخوان‌های انواع حیوانات اهلی و وحشی در

(دارا، ۱۴۰۱: ۲۵-۲۶). پیوتروفسکی (۱۳۸۳: ۲۳۵) روش‌های تدفینی اورارتویی را مشابه هیتی و میتانی و کلایس (1991: 128) تدفین‌های صخره‌ای را مرهون هیتی‌ها از هزاره دوم پیش از میلاد می‌داند.

معماری اورارتوها نیز به شیوه آسیای صغیر و مصالح آنها سنگ و خشت بود. قلعه‌های مستحکم با برج و باروهای مرتفع گاهی جنبه نظامی و دفاعی یا دژ-معبد و یا مراکز سیاسی-اقتصادی بودند (پیوتروفسکی، ۱۳۸۳: ۲۷۷). به نظر آذری (1968: 72) هنر هیتی نیز تأثیر بسیاری بر معماری کاخ‌های اورارتویی داشت. به نظر بیشونه (2009: 135) اورارتوها فنون اداری و سازمانی خود در زمینه استحکامات را از بین‌النهرین گرفته بودند. رنگ و فرم سفال آناتولی و اورارتو نیز شباهت‌هایی دارد (دارا، ۱۴۰۱: ۲۶). هنر فلزکاری اورارتو شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با فرهنگ هیتی (پیوتروفسکی، ۱۳۸۳: ۲۳۵)، سکایی (Azarpay, 1968: 69)، اتروسکی (Azarpay, 1968: 74)، مادی (Azarpay, 1968: 74) و هخامنشی (Herzfeld, 1941: 198-200)، و (Azarpay, 1968: 264) دارد. دیگرهایی با دسته‌هایی مزین به سر گاو، شیر و گریفین در فریجیه و سوریه و یونان نیز به دست آمدند که بسیار شبیه نمونه‌های اورارتویی هستند (Mer-234-233, 1991: 228, hav). و میان پژوهشگران در یافتن منشأ این ظروف چالش وجود دارد.

هنر اورارتو از همه بیشتر با آشور مقایسه شده است و اینکه اورارتوها مقلد آشور، تأثیرپذیر از آشور یا تأثیرگذار بر آنها بوده‌اند همواره موضوعی چالش‌برانگیز میان پژوهشگران بوده است (Frankfort, 1954: 102-186; Mallowan, 1966: 428-431; Azarpay, 1968: 18, 21; Calmeyer, 1991: 313; Curtis, 2007: 180; Reade, 2019: 443). به نظر تالبوت (۱۳۸۹: ۷۱) هنر اورارتویی

این تأثیرات حاصل کوچ مردمان اسیر مناطق تازه‌فتح‌شده به دست اورارتوها باشد. بررسی هنر اورارتو در این نوشته ممکن نیست و تنها به تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن، که یکی از دلایل کوچ مردم می‌تواند باشد پرداخته خواهد شد.

به‌طور مثال می‌توان به روش‌های تدفین اورارتوها و به‌ویژه مقبره‌های صخره‌ای آنها اشاره کرد. در آناتولی مقبره‌های صخره‌ای بسیاری کشف و پژوهش شده‌اند (Kleiss, 1991: 99-112) که معماری آنها براساس جغرافیا، سنت‌های معماری محلی و فرهنگ و اعتقاداتشان تفاوت‌ها یا شباهت‌هایی دارد و این سنت در طول سواحل مدیترانه دیده می‌شود (Çevik, 2003). بیشتر تدفین‌های صخره‌ای شناسایی شده البته مربوط به پس از اورارتوها و مقابر هلنی و رومی هستند. این مزارها معمولاً مشابه هستند و در جزئیات پلان تفاوت‌هایی دارند. این سنت حتی در زمان هخامنشیان نیز دیده می‌شود. اما چون پیش از اورارتوها نیز این سنت در منطقه بوده این احتمال وجود دارد که مردمان آن مناطق این سنت را با خود به سرزمین اورارتو آورده باشند. اورارتوها در معماری آرامگاه‌ها در آناتولی شرقی ابتکارات فراوان داشتند و روش‌های تدفین متفاوتی نیز با توجه به طبقه اجتماعی به‌کار گرفتند که در جاهای دیگر مانند فریجیه و لیدی به چشم نمی‌خورد (Tarhan, 2011: 219). سالوینی نیز از درها و طاقچه‌های اورارتویی مشابه هنر صخره‌ای فریجی خبر می‌دهد (Salvini, 1989: 82). البته، نمی‌توان دقیقاً گفت کدام روش تدفین مخصوص خود اورارتوها بوده چون روش‌های تدفین آنها مشابه بین‌النهرین و خاور نزدیک بود. حتی ممکن است اورارتوها از حوری‌ها نیز روش‌هایی را آموخته باشند (Burney, 1995: 205). برخی به مشابهت این روش‌ها با تدفین‌های هندواروپایی، مادی، هخامنشی و ساسانی نیز اشاره کرده‌اند

غیر از نظرات در ارتباط با شباهت‌های هنر اورارتو با آشور این هنر با نقاط و فرهنگ‌های دیگر نیز مقایسه شده است. پیوتروفسکی (۱۳۸۳: ۲۳۵) فلزکاری اورارتوها را بسیار شبیه سنت هیتی و میتانی و یا کوبیاک (94: 2004) نیز هنر هیتی نو بر اورارتو را تأثیرگذار دانسته‌اند. فان لون (174, 170: 1966) بر این نظر بود که هنر شمال سوریه و فنیقیه بیشترین تأثیر را بر هنر اورارتو نهاده است. البته او این دو هنر را منحصر به نمادشناسی مقدس و نیمه مقدس آنها دانسته که به دلیل شباهت در اساطیر آن دو است نه تقلید چون این دو تمدن از نظر زمانی و مکانی از یکدیگر فاصله داشتند. در واقع از تأثیر مستقیم هیتی‌ها در هزاره دوم پم بر اورارتوها که در هزاره اول پم قدرت داشتند نشانی نداریم.

به نظر آذربی (18: 1968) اورارتوها همچنین از ماوراء قفقاز نیز تأثیر گرفته بودند. همچنین به گفته چیفارلی (149: 2019) و چاوش اوغلو (۱۳۹۷: ۶۷) کمربندهای اورارتویی تحت تأثیر آن منطقه هستند. ارتباط هنر اورارتو و سکاها و اهمیت آن در تاریخ قفقاز نیز بررسی شده است (پیوتروفسکی، ۱۳۸۳: ۳۷). به نظر نگارنده اشیاء مفرغی لرستان که به سبک تجریدی و مشابه هنر سکاها ساخته شده‌اند (عبدی، ۱۳۹۳: ۳۰) شباهت چندانی با آثار اورارتویی ندارند و به نظر آذربی (69: 1968) هنر اورارتو بر سکاها قفقاز و شمال غرب ایران تأثیر گذاشت که در هنر زیویه نیز دیده می‌شود. در کلمارکه (خسروی، ۱۳۹۲) نیز آثار شباهت‌هایی با آثار اورارتویی دارند.

هنر اورارتو با غرب آسیا نیز تا اژه و اتروسک قیاس شده است (Akurgal, 1949: 66-69; Maxwell-Hyslop, 1956: 156-160) که به نظر اکورگال (66-69: 1969) دلیل این شباهت میان آثار حضور آرامی‌ها در همسایگی جنوب اورارتوها در قرن هفتم پم بود. او بر این نظر بود

از لحاظ موضوع و ویژگی تا اندازه‌ای تکراری و فاقد زیبایی طبیعی هنر روایتی و تشریفاتی آشوری است و اساساً مذهبی می‌نماید. به نظر پیوتروفسکی (۱۳۸۳: ۲۵۶) به دلیل شباهت بسیار میان آثار اورارتویی و آشوری، آثار هنری اورارتویی تا سال‌ها به‌عنوان هنر آشور تلقی و در موزه‌ها در سالن‌های مربوط به آشور نمایش داده می‌شد. اما، به نظر او با وجود تأثیر هنر آشور بر هنر اورارتو باید پذیرفت که اورارتوها از آشور تقلید نکردند و آثار آنها همیشه از هنر آشور قابل تمایز است. به نظر آذربی (18: 1968, 21) هنرمندان اورارتو از الگوهای آشوری بهره می‌بردند و تأثیرپذیری اورارتوها از آشوری‌ها حتی در زمان اختلاف میان دو قوم نیز ادامه داشت. او می‌گوید شاید هنرمندان و صنعتگران آشور برای اورارتو کار می‌کردند یا شاید آثار آشوری به اورارتو آورده می‌شد و از آن طریق بر سایر آثار نیز تأثیر می‌گذاشت. به نظر رید (443: 2019) تأثیر هنر آشور بر اورارتو در فلزکاری کاملاً آشکار است. اما، معلوم نیست این تأثیرات دقیقاً چگونه رخ داده است. به نظر کندال (Kendall, 1977: 32) اورارتوها از آشور تأثیر پذیرفتند اما در ادامه ظریفی به آن افزودند. فان لون (174-173: 1966) بر این نظر بود که تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اندکی میان دو هنر وجود داشته است. به نظر کرتیس (188, 180: 2007) فلزکاری اورارتو و آشور موازی بودند نه مقلد یکدیگر و این دو گونه فلزگری به شکل مستقل از هم پیش می‌رفت. اما، اندک تأثیر متقابل بر یکدیگر داشتند؛ به‌ویژه در نیمه دوم سده هشتم پم. به نظر مالوان (431-428: 1966) شاید هنر اورارتو پس از شکست اورارتو و لشکرکشی سارگون دوم به آشور رسیده است. او همچنین آثاری در آشور تحت تأثیر هنر اورارتو یافته که به احتمال یا غنیمت بوده یا کسی با خود برده است.

کشورهای همسایه منجر به ایجاد یک سبک هنری مشخص شد که خاص آن منطقه بود، هرچند هر ناحیه روند ویژه خود را داشت و به گفته تالبوت (۱۳۸۹: ۶۶) اورارتوها اشیاء خود را به احتمال به سایر نقاط نیز صادر می‌کردند. به نظر باتماز (note 6, 243; 2013) سپرهای با سر شیر از فرهنگ هیتی متأخر، آشور نو، اورارتو، کرت، یونان و ایتالیا به دست آمده است که یا توسط سربازان حمل یا به ارابه‌ها متصل می‌شدند و به احتمال آثار اورارتویی از طریق شمال سوریه به غرب برده می‌شد. به نظر وینتر (۱۳۸۷: ۷۴) نیز شاید شمال سوریه و اورارتو در اوایل قرن هشتم پم ارتباط‌هایی با یکدیگر داشتند. به نظر نگارنده این احتمال نیز وجود دارد که هنرمندان مناطق تحت تسلط آشور که در نبردها به اسارت اورارتوها در آمدند این هنر را با خود به مناطق اورارتویی آورده باشند.

برآیند

با توجه به مطالبی که در بالا گفته شد به نظر نگارنده اورارتوها به احتمال به دلایل گوناگون مانند لشکرکشی و به اسارت کشیدن و کوچاندن اقوامی که شکست می‌دادند و در کتیبه‌ها نیز ذکر می‌کردند و یا مهاجرت، تجارت، ازدواج و سفر با هنر، فرهنگ، هنرمندان و صنعتگران با هنر، فرهنگ و فناوری مناطق دیگر آشنا می‌شدند و از آنها الهام می‌گرفتند و فرهنگ خود را نیز به سایر مناطق انتقال می‌دادند. حتی آثاری مانند آثار فلزی یا سفالی نیز از همین طریق وارد یا به سایر نواحی انتقال داده می‌شد. شاید حتی آموزش صنعتگران اورارتو توسط اقوام دیگر بر هنر آن تأثیرگذار بوده است و اینکه شاید هنرمندان در داخل مرزهای اورارتو به مکان‌های دیگر می‌رفتند و هنر آنها را فرامی‌گرفتند و هنر خود را نیز به آنها آموزش می‌دادند، نیز نمی‌توان از نظر دور داشت. حتی شاید کارگاه‌های فلزگری

که آرامی‌ها در شمال سوریه در اواخر قرن هشتم پم به نقاط دیگر مهاجرت کردند و هنر خود را به آن نواحی بردند. به گفته گرت (1980: 37-39) بازرگانان فنیقی تأثیر سایر مناطق مانند سوریه، مصر و بین‌النهرین را در قرن هشتم پم به سرزمین اتروسک‌ها آوردند. به نظر مکسول (165-167: 1956) صنعتگران اورارتوها از طریق شمال سوریه به این سرزمین رسیدند.

همان‌گونه که ملاحظه شد نظر پژوهشگران درباره تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هنر اورارتو بسیار متنوع است. رید (2019: 452, 443, 440) بر این نظر است که فناوری در دوران باستان به‌طورکلی از چند طریق انتقال می‌یافته است. آموزش استادکاران به شکل دائمی یا کوتاه‌مدت در سرزمینی دیگر، جنگ و پیروزی یک قوم بر دیگری، تجارت و نقل و انتقال اشیاء، کوچاندن مردم از محلی به محل دیگر و مهاجرت اجباری یا خودخواسته افراد همگی منجر به تأثیرگذاری و تأثیرپذیری اقوام از یکدیگر می‌شد (دارا، ۱۴۰۱: ۲۰-۳۰). به گفته رید (2019: 440, 443, 452) شباهت‌های سطحی شمایل‌نگاری شاید به دلیل انتقال اشیاء در دوره باستان بوده باشد. اما، فناوری‌هایی که ملت‌ها با یکدیگر رد و بدل می‌کردند به آموزش و سفر و مهاجرت افراد بستگی و ارتباط داشت.

رید (2019: 452) مزدوران آشوری در قرن نهم پم را در نقل و انتقال فرهنگ آشور مؤثر دانسته است. همچنین حداقل از زمان ساردوری اول یعنی ابتدای حکومت اورارتوها مزدوران اورارتویی نیز استخدام می‌شدند و که گاهی حتی سربازان سابق آشور بودند. آذربئی (1968: 18, 21) بر این نظر است که به احتمال اورارتوها صنعتگران و هنرمندان آشوری استخدام می‌کردند و همین موجب شد اورارتوها در بسیاری حوزه‌ها از آشوری‌ها الهام بگیرند؛ مانند معماری، نگارش و فلزگری. به نظر پیوتروفسکی (۱۳۸۳: ۲۵۷) روابط اورارتو با

و فرستادن استادکاران و صنعتگران تنها به قرینه و قیاس می‌توان نتیجه‌گیری کرد. بنابراین اسارت و کوچ‌دادن اسیران را شاید بتوان از مهم‌ترین عوامل در نقل و انتقال فرهنگ در سرزمین‌های اورارتوها دانست.

خارج از اورارتو از فناوری عالی اورارتو تقلید می‌کردند.

از میان همه احتمالاتی که در انتقال فرهنگ‌ها مؤثر هستند پیروزی در نبردها و کوچاندن مردم مناطق تازه‌فتح‌شده مستند و در کتیبه‌های اورارتویی آورده شده‌اند. از ادواج اقوام و استخدام

کتاب‌نامه | Bibliography

- Khosravi, L. (2013). *Kalmakare treasure*, Tehran: RICHT (In Persian).
- دارا، مریم. (۱۴۰۱). هنر اورارتویی (نقوش جانوری، اساطیری و گیاهی در قیاس با سایر فرهنگ‌ها)، تهران: پژوهشکده هنر، فرهنگستان هنر، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.
- Dara, M. (2022). *Urartian art (Animal, mythical and plant motives in comparison with other cultures)*, Tehran: Art Research Center and RICHT (In Persian).
- عبیدی، کامیار. (۱۳۹۳). «مروری کوتاه بر همجواری انسان و جانوران در دوره نوسنگی تا پایان دوره ساسانی»، نشانه‌هایی از دوپست هزار سال همبودی انسان و جانوران در ایران زمین، تهران: موزه ملی: ۲۵-۳۱.
- Abdi, K. (2014). "A short review on human and animal life in Neolithic to the end of Sasanian era", *Signs of 200.000 years of Human and animal relation*, Tehran: National Museum: 25-31 (In Persian).
- وینتر، آیرین. (۱۳۸۷). پلاک سینه حسنلو، ترجمه علی صدرایی و صمد علیون، تهران-آذربایجان غربی: گنجینه هنر-سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری.
- Winter, A. (2008). *Hasanlu plaque*, Translated by A. Sadraee and S. Elliyun, Tehran and Western Azerbaijan province: Ganjine honar and ICHTO (In Persian).
- افشاری‌نژاد، حکیمه. (۱۳۹۴). باستان‌سنجی کانی‌شناختی سفالینه‌های کورارسی محوطه‌های باستانی کهنه‌شهر چالدران، آذربایجان غربی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تبریز، دانشگاه هنر اسلامی تبریز (منتشر نشده).
- Afshari-Nejad, H. (2014). *Mineralogical Archeology of Kora Arasi Pottery of the kohne-shahr of Chaldaran, West Azarbaijan*, master's thesis, Tabriz, Islamic Art University of Tabriz (unpublished) (In Persian).
- پیوتروفسکی، بوریس. (۱۳۸۳). تمدن اورارتو (بخش اول: پادشاهی وان اورارتو)، افزوده و ترجمه حمید خطیب شهیدی، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، پژوهشکده باستان‌شناسی.
- Piotrovsky, B. B. (2004). *Urartu (Section 1: The kingdom of Urartian Van)*, H. Khatibshahidi (ed.), Tehran: ICHHTO-ICAR (In Persian).
- تالیوت، رایس تامارا. (۱۳۸۹). هنرهای باستانی آسیای مرکزی، تهران: گستره.
- Talbot, R. T. (2010). *Ancien arts of Central Asia*. (Tehran: Gostareh (In Persian
- چاوش‌اوغلو، رفعت. (۱۳۹۷). کمربندهای اورارتویی، ترجمه رضا غفاری هریس، آذربایجان غربی: حسنلو.
- Çavuşoğlu, R. (2018). *Urartian belts*, Translated by R. Ghafari Heris, Western Azerbaijan Province: Hasanlu (In Persian).
- خسروی، لیلا. (۱۳۹۲). گنجینه کلماکره، تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.

English

- Akurgal, E. (1949). *Späthethitische Bildkunst*, Ankara: Archäologisches Institut der Universität Ankara.
- Azarpay, G. (1968). *Urartian art and artifacts*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Batmaz, A. (2013). "A lion-headed shield from Arsanashir: An identifier of the Urartian Culture?", *SOMA 2012, Identity and connectivity, Preceedings of the 16th Symposium on Mediterranean Archaeology Florence, Italy, 1-3 March 2012*, Florence: Università Degli Studi Firenze: 243-252.
- Biscione, R. (2009). *Proposal of archaeological research programs in Iran, 1. Azerbaijan (The South-Eastern and Eastern borders of the Urartian Kingdom in Iran)*, Rome: Istituto di

- Studi Sulle Civiltà 'Dell' Egeo e del Vicino Oriente.
- Burney, Ch. (1972). "Urartian irrigation works", *Anatolian Studies* 22: 179-186.
- Burney, Ch. (1995). "Urartian funerary customs", In S. Campbell and A. Green (eds.), *The archaeology of death in the ancient Near East*, Oxford Monograph: 205-208.
- Calmeyer, P. (1991). "Some remarks on iconography", In R. Merhav (ed.), *Urartu, a metalworking center in the first millennium B.C.E. (The Israel Museum, Jerusalem), May 28 - October 1991*, Jerusalem: 312-319.
- Cifarelli, M. (2019). "Hasanlu, The southern Caucasus and early Urartu", In P. S. Avetisyan- R. Dan- Y. J. Grekyan (eds.), *Over the mountains and far away*, Oxford: Archeopress: 144-156.
- Curtis, J. (2007). "Assyrian and Urartian Metalwork: Independence or Interdependence?", *Symposium, Biainili - Urartu' Institut für Vorderasiatische Archäologie Ludwig-Maximilians-Universität, München 12.-14. Oktober 2007*: 180-220.
- Çevik, N. (2003). "New rock-cut tombs at Etenna and the rock-cut tomb tradition in southern Anatolia", *Anatolian Studies* 53: 97-116.
- Çifçi, A.; Graves, A. M. (2013). "Urartian irrigation systems: A critical review", *ANES* 50:191-214.
- Çilingiroğlu, A. (1983). "Urartu'da Toplu Nüfus Aktarımları/Mass Deportations in the Urartian Kingdom", *Anadolu Araştırmaları* 9: 311-23.
- Dara, M. (2021). "Urartian Lion Figure: The Travelling Motif in the Ancient Near East", *Persica Antiqua*, <https://doi.org/10.22034/pa.2021.133723>.
- Frankfort, H. (1954). *The art and architecture of the ancient Orient*, London-Baltimore: Penguin Books.
- Grekyan, Y. (2013-2014). "When the gods leave people (The climatological hypothesis of the collapse of the Urartian State)", *Aramazd* 8/1-2: 57-94.
- Grekyan, Y. (2017). "The settlement size and population estimation of the Urartian cities", In P. S. Avetisyan and Y. H. Grekyan (eds.), *Papers in Ancient Near Eastern, Mediterranean and Armenian studies honoring Gregory E. Areshian on the occasion of his sixty-fifth birthday*, London: Archaeopress Archaeology: 103-132.
- Grekyan, Y. (2018). "Some I killed, some I took alive: The impact of war on the local population in the Urartian period", *AWE* 17: 143-160.
- Herzfeld, E. (1941). *Iran in Ancient East*, Oxford.
- Jakubiak, K. (2004). "New aspects of God Teisheba's iconography", *Altorientalische Forschungen* 31: 87-100.
- Kendall, T. (1977). "Urartian Art in Boston: Two Bronze Belts and a Mirror", *Boston Museum Bulletin* 75, Boston: Museum of Fine Arts: 26-55.
- Kleiss, W. (1991). "Wasserschutzdämme und Kanalbauten in der Umgebung von Pasargadae", *Archaeologische mitteilungen aus Iran* 24: 23-30.
- Kroll, S. (1984). "Urartus Untergang in anderer Sicht", *Istanbuler Mitteilungen*, 34: 151-170.
- van Loon, M. N. (1966). *Urartian art (Its distinctive traits in the light of new excavations)*, Istanbul: Nederlands Historisch-Archaeologische Instituut.
- Mallowan, M. E. L. (1966). *Nimrud and its remains*, London: Collins.
- Maxwell-Hyslop, K. R. (1956). "Urartian bronzes in Etruscan tombs", *Iraq* XVIII/2: 150-160.
- Merhav, R. (1991). "Every day and ceremonial utensils", In R. Merhav (ed.), *Urartu: a metalworking center in the first millennium B.C.E. (The Israel Museum, Jerusalem), May 28 - October 1991*, Jerusalem: 200-243.
- Piotrovsky, B. B. (1969). *The ancient civilization of Urartu*, London: Nagel Publishers.
- Reade, J. E. (2019). "The Assyria-Urartu relationship and the political role of Mercenaries", In P. S. Avetisyan and R. Dan and Y. J. Grekyan (eds.), *Over the mountains and far away*, Oxford: Archeopress: 440-455.
- Salvini, M. (1989). "Le pantheon de l'Urartu et le fondement de l'état", *Studi epigraphici e linguistici sul vicino Oriente Antico* 6: 79-89.
- Salvini, M. (2008). *Corpus dei Testi Urartei*, vol. I, Roma: CNR.
- Tarhan, M. T. (2011). "The capital city Tushpa", In K. Köroğlu and E. Konyar (eds.), *Urartu (Transformation in the east)*, Istanbul: Yapı Kredi Yayınlan: 288-335.
- Zimansky, P. (1979). "Bones and bullae: An enigma from Bastam, Iran", *Archaeology News* November/December: 53-55.
- Zimansky, P. (1985). *Ecology and Empire: The Struc-*

ture of the Urartian State (Studies in Ancient Oriental Civilization. No.41), Chicago: The Oriental institute of the University of Chicago.
Zimansky, P. (1988). "MB2/OB5 Excavations and

the problem of Urartian bone rooms", *Bastam, Ausgrabungen in den urartäischen Anlagen 1977-1978*, vol. 2, W. Kleiss (ed.), Berlin: Gebr. Mann: 107-124.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

© 2024 The Author(s). Published by Tissaphernes Archaeological Research Group, Tehran, Iran. [Open Access](#). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution,

and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited, and is not altered, transformed, or built upon in any way. The ethical policy of Caspian is based on the Committee on Publication Ethics (COPE) guidelines and complies with International Committee of Caspian Editorial Board codes of conduct. Readers, authors, reviewers and editors should follow these ethical policies once working with Caspian. The ethical policy of Caspian is liable to determine which of the typical research papers or articles submitted to the journal should be published in the concerned issue. For information on this matter in publishing and ethical guidelines please visit www.publicationethics.org.